

I

Tak asi čtyrmecítma mil od Hamburku na sever jsou helgolandské mořské lázně, ty pověstné nebo slavné nebo jak chcete. „*Od mořských lázní žádá se obyčejně, aby byly u moře,*“ praví dr. F. Zimmermann* velmi duchaplně. Kdo ale jedinkráte jen spatřil to staré, věčné, svaté moře, komu kdy šum jeho zelených, lasturových vln byl sluch opojil nebo hromový hlas mořské bouřky duši zatřásl, kdo jen jednou, jedinkráte zahleděl se do bájuplných, mlčelivých hlubin mořských, tomu udělalo moře již provždy, sotva ukonejšená touha budí se znovu, a musíš, musíš zas k němu, sic se ti zdá, že by ti srdce uvadlo. A být od moře jen na dvacet mil a nezajet si k němu je přímo nemožno. Při- znám se, že za noci před odjezdem sen mne stále houpal již po vlnách; vody hučely tak příjemně, rackové svištěli vzduchem, veselé moře, veselý koráb, veselý lid — —

Na parník, který třikrát týdně jezdí mezi Hamburkem a Helgolandem, vstupuje se za Přístavní branou, u obyčejného přístaviště všech parníků. O deváté hodině ranní zarachotí kola, mizerná trubačská banda, sprovázející po každé parník, spustí první svou písničku a koráb se dává po Labi dolů. Za pět hodin vyjedem docela z řeky, za osm až devět hodin budem na pověstném fríském, nyní anglickém ostrově.

Rychle mizí za námi obrovitý les stožárů a lodních kominů. Na pravém břehu — levý je zde již hezky vzdálený, nízký a různými labskými rameny rozervaný — letí domy, skladiště, lodní staveniště, zde onde stojí na kouřících rumech houfy hasičů a dusí zbytky včera nebo předevečím

* Die sanitären Zustände Helgolands. Von Dr. F. Zimmermann.

vypuklého požáru — v Hamburku myslím hoří každý den někde. Všude čilost, práce, ruch, bohatství. Jeť podnes Hamburk největším a nejbohatším z oněch středoevropských přístavů, které v středověku tvořily mocnou tu společnost politicko-obchodní, kteráž —

*slula hanza, ale vendického
počátku dle jistých svědectví*

byla.

*Slávové ji první založili,
ale nedědil syn za otcem,
zisk a čest si Němci přivlastnili.*

Inu — proč jsme také takoví lajdáci! Sám Kollár cítil marnost všech pozdních stesků, nemohl si sice pomoci, vyhuboval pořádně tomu zrádnému, vražednému Labi, ale pak přece dodal „jmenem bratrů slavjanských: Milost tobě, ale nehřeš více!“ — Řekněm radš sami sobě, ne řekám: *Nehřešme více!* —

Na lodi rozvinuje se brzy život co nejnenucenější. Na zadní části paluby sedí lidé v četných skupeních a druh druhu krade „pracně“ z kajuty vynešené sedadlo, kde jen se přitočit může. Jeden studuje litografovaný plán jízdy, druhý rozdává doutníky, třetí pije již čtvrtou láhev silného tivolského piva, čtvrtý vypravuje anekdoty o mořské nemoci tak poeticky, že se až žaludek zdvihá, pátý se hádá s muzikantem vybírajícím teprv asi po desáté, a my bratři Češi sedíme v kruhu s bratrem Polákem a politisujem. My, to se rozumí, nemůžem být bez politisování ani živi a jsme za pět minut v takovém ohni, že se nám mapa Evropy před očima jenjen mihá. Většina sedí dole v restauraci a pochutnává si a jednotlivci přecházejí nahoře sem tam, pozorují břehy, a když nás potká nějaký koráb, mávají kloboukem a hulákají tak dlouho, až udivení protější námořníci dají se pohnout a také zahulákají.

Rozkošné pahorky blankeneské již minuly, pravý, posud nám blízký břeh posunul se do nedozírné dálky, teď je nám

zas levý břeh bližší. Vlny Labe jsou již mohutnější, ale kalny, nečisty jsou posud. Celé hejno krákajících mořských racků letí za lodí a pátrá, nespatri-li dole v bílém pruhu za námi nějakou parníkem omámenou rybu. Občas mrští sebou obloukem nad vodu velký severní delfín — „Meerschwein“ nazývají ho Němci krásně. Zmizel Ritzebüttel, zmizel Cuxhafen, již mizí i maják na ostrůvku Neuwerk, poslední ze tří strážných lodí zahoupla se kolem nás, již se zahoupla vpravo i ta poslední, písčinu naznačující červená bóje — plavci jí říkají „světoznámá“ — a na dvě míle široké Labe valí se do moře.

Zakrátko je pohlceno. Voda je čista, vlny jsou dlouhé, pravidelné, nehluboké. Slunce se směje blaženě na lid proto blažený, že mu dnes asi mořská nemoc nehrozí. Brzy je zde vykýžený okamžik, kdy vidíme „jen nebe a moře“, a ti, kdož jsou po prvé na moři, vypínají prsa v pocitu hrdinné své podnikavosti a běhají dlouhými, hrdými kroky sem tam jako blázni.

Také to netrvá dlouho. Nad zobem lodním, u připravené kotvice, sedí a stojí houfec lidí. Zpívají kvarteta, jenže všichni jednohlasně, a dívají se divadelními lorňony do dálky, jako by se tam měla náhle objevit nějaká baletka. Konečně se tam objevilo něco jako mráček. Helgoland!

Ještě máme tam skoro dvě hodiny plavby, ale již poutá ostrov každého. Znenáhla nabyl mráček pevného tvaru. Vypadá, jako by se tam makový koláč ve vodě houpal. O půl hodiny později vystupuje již jako vysoká, z popele upečená bábovka. Opět po půl hodině má již svůj zcela určitý tvar: vysoká, strmá, zcela kolmá skála. Jako by byla z nebe spadla a zde se do vod zabodla. Strmí vzdorovitě a osaměle do výše, kolem dokola vodní poušť, že na ní oko, byť do únavy hledělo, nespatri ničeho.

Již se blížíme. Již rozeznáváme nahoře bílý maják, pak kůpku bílých domů. Již poznáváme i cihlově rudou, bíle pruhovanou barvu skály — teď i tmavé otvory arkád, u nichž schody zdola nahoru vedoucí se vrší — teď vystupuje vpravo, opodál skály, z moře nízký pískový ostrov,

„dýna“, * a dole zrovna pod skalou, jako by z vody vyrůstaly, bělají se jiné domy. Ale není času na podrobnější pozorování, loď se točí, ze skalní výše duní tři vítací rány dělové — honem pro zavazadla, abychom byli co možná brzy u lodního můstku a odtud v pramicích.

Šedesát krejcarů za osobu, a převoz netrvá dýl než v Praze ze Starého Města na Malou Stranu! První příjemnost.

Vystupujem po schůdcích na dřevěný, zeleně natřený most. Najednou zatajujem dech, lapáme po vzduchu — zarazil nás strašný smrad. Pochází od tlukoucích se pod mostem shnilých ryb a od naplavených hnijících mořských řas. Je „prý velmi zdravý“, ten smrad. Druhá příjemnost.

As třicet kroků dlouhý most končí v rovněž dlouhou prkennou cestu. Cesta ta je obroubena po obou stranách nízkými zelenými lavicemi až k malému, odevřenému pavilónu, v němž hraje hudba. Na lavicích sedí dámy v plné toaletě, za lavicemi stojí v první a druhé řadě zase dámy, pak stojí páni v řadách a houfech. — „Opleť uši své trním, neslyš jazyka zlého a ústům svým udělej dvěře a zámky,“ neboť zde tě vítá třetí příjemnost, helgolandská zvláštnost: *Aleje pomluv.* **

Zlopověstné, přece jen zneuznané aleje! Stojí zde tolikrát za týden, kolikrát přijde loď s novými hosty. Už byly rámusy, rvačky kvůli nim, už je i anglický governor ostrova přísně zapověděl — nic platno — dřív byly od mostu k pavilónu nataženy jen provazy, teď tam musili pomlouvačům postavit i pohodlné, pevně přibité lavice. Kdo je na Helgolandu lázeňským hostem, přijde, aby se příchozím vysmál, ledaže by už ležel na smrtelné posteli a nemoh. A každý přichází s nejupřímnější vůlí. „Naostřili jako meč jazyky své, natáhli hořké lučiště a stříleli na nepoškrvněného. Nenadále naň stříleti budou, aniž se báti budou.“

Pranic se nebojí ty pomlouvačné stromky! Takový šestnáctiletý strůmek s plavými vlasy a kyprými boky cení na

* Düne.

** Lästerallee.

tebe nepoškrvněného zcela směle bílé zoubky své, zašelestí, zašumí zcela bezohledně ostrým slovem svým, a když se na něj zlostně podíváš, smějí se „drzým“ lorňonem veselé, modré, nevinné oči. Chceš ukázat, že jsi „proniknul situací“, podáváš slečince s chytrým úsměvem ruku, ale slečinka se dá do hlasitého smíchu, s ní se chechtá několik set lidí a už to máš.

Největší jux mají ale ty živé stromy, když přibylá loď byla zakusila trochu větru a následkem mořské nemoce přes most se klátí postavy hodně mizerné. Ostatně — komicky vypadá vůbec *každý*, kdo kráčí tou alejí pomluvy.

Jeden už to zná, směje se na všechny jako na známé a — vysmějou se mu.

Druhý slyší již zdaleka hučení těch stromů, pak začnou naň volat zblízka, on neví, co se to vlastně s ním děje, a dojde celý pitomý.

Třetí si myslí, že to udělá jako mezi včelami, že půjde tiše veskrz, pak že nepíchnou, a jde se svým vakem lhostejně kupředu, „jako by šel náměsíčník pustým lesem“, — smích.

Čtvrtý se zarazí, hledá v tom osobní urážku, zastaví se, přísně, vyzývavě se ohlíží — hlučný smích.

Pátý se strašně rozzlobí, začne nahlas hubovat — neko-nečný smích.

Nám Čechům bylo ovšem hej! My přicházíme z vlasti, kde pomluva a nactiutrhání bují jako prales — takové mizerné helgolandské alejíčky nám budou imponovat, ne?

II

Tak tedy: pomyslete si, že jste na příklad z nějakého našeho bochníkového tortu vyřízli jako obyčejně trojhranný kus, a máte v něm obraz Helgolandu. Ten kus se nepoložil zcela správně podle úhlů světa, nejdelší, nejtenčí výběžek, Nad-Huurn — Severní roh —, leží k severozápadu, dosti správně na jih strmí Sad-Huurn — Jižní roh — a třetí roh,

jak se jmenuje, nevím, vybíhá k východu. Mezi třetím rohem a Jižním rohem je dole pod skalou moře před západními a severními větry dosti chráněno, tam se nahromadil skalní rum, na rumu povstalo malé městečko, Unterland, kdežto plochý povrch hořejší nazván Oberland i s budovami svými. S pískovým, půl hodiny na východ vzdáleným ostrůvkem — dýnou —, na němž se vlastní mořské lázně nalézají, souvisel dříve Helgoland „Bílým úskalím“, Waalem, který s hlavní skalou dohromady tvořil krásný přístav. Ale Waal měl ten malér, že se skládal z pěkného vápna a krásné sádry, Helgolandané, řídící se vznešeným pravidlem „Après nous le déluge“ — „Po nás necht' přijde třeba potopa“ —, lámali a prodávali, a hloupá potopa skutečně přišla roku 1820 a zbyteček jim protrhla. Až jim bouř urve také dýnu, a ona jim ji urve, bude po helgolandské slávě nadobro. Již nyní, bez přístavu, nemá Helgoland významu ni pro politiku, ni pro obchod. Staré mapy ukazují Helgoland nesmírně velký, s římskými kostely, římskými chrámy a jinými vymyšlenými hloupostmi. Dnes doopravdy obnáší jeho povrch jednu padesátinu čtvereční míle.

Pro cizince nejzajímavější je ovšem helgolandská skála sama s „Vrchní zemí“. Strmá skála, jak již praveno. Abych si hned nutný citát odbyl — posud jej napsal cestovatel každý, musím tedy také já —, kladu zde už čtveroverš:

*Grün ist das Land,
rot ist die Kant,
weiß ist der Sand,
das ist die Flagge von Helgoland.*

Zelený je travou a brambory porostlý povrch. Jak cihla červená, bílým pískovcem prošlehaná hlína tvoří drobivou skálu. Bíle se skví písek dýny.

Na západ je skála divoce rozervána. Voda dešťová i mořská vniká do netvrdé hlíny, mráz ji trhá, tvoří se nejprv skuliny a díry — „kamna“ říkají Helgolandané děrám těm a jednu z nich, u severního konce, je vidět skrz celý ostrov

— pak se odervou kusy a utvoří průchody a brány (Gatte), pak se oblouky bran sesoují a zůstane strmý pilíř bizarní formy, až i ten se podemele, splákne a do moře zřítí. Ty pilíře, to se rozumí, mají svá jména, dle libovůle lázeňských hostů. „Mnich“ se dávno zřítí, ale nazvali jiný pilíř „Mnichem“, „Pastor a jeho žena“ také se už dávno odebraly na věčnost, ale teď musí být jiná dvě skaliska „Pastorem a jeho ženou“, nejspíš proto, že mniši a pastoři, jak známo, vodu tak náruživě milují. „De ruad Berrig“ (Červený vrch) nebo „ruad Kläww“ (Klippe, úskalí), jak Helgolánďané svou rudou skálu nazývají, na západní straně patrně ubývá, zato na východě pod záštitou její chytají z rumů nový kus země. Už prý, praví učenci, ubývá té skály po několik tisíc let, a možno, povídají dál, že to bude trvat ještě několik tisíc let, než se zcela rozdrobí. Ale rozdrobí se najisto a pak spláknou vlny i ten narumovaný spodeček. „Zato máte moře pořád větší,“ těší A. Görner Helgolánďany.

Zůstaňme na tom plochém, dvě stě stop nad mořem vysokém svršku. Beztoho je zde vše nejhlavnější, bílý maják, čistý jako z cukru, sídlo anglického „governora“, kostel, hřbitov a na západní straně as 300 domů. Většina těchto je přízemní, jen po skalním kraji, „Falm“ nazvaném, vznášejí se pěkné domy jednopatrové. Vnitřek i zevnitřek domků skví se holandskou čistotou. Městečko má ráz čistě venkovský, jen že některé ty úzké uličky jsou kamennými plotnami a cihlami vydlážděny a všechny vypadají, jako by koště a mýdlo neunavně je dřely. Znamenitostí městečko nemá. Ledaže v kostelíku s tou křivou střechou a ještě křivější věží — vypadá, jako by ji bylo slepilo nějaké dítě — Ditmarští kdysi chytli a ihned zabili jakéhos „pana Wiebenpetra“, jenž až po den svého skonání poctivě se byl živil mořským loupežnictvím. A před kostelíkem na hřbitově že mezi železnými mřížemi, pod hustým zeleným drnem, leží Malvina Erkova, ruská herečka. Utekla roku 1853 na podzim z Petrohradu před cholerou a zde na dýně ji zabil blesk. „Zcela nepravidelně,“ míní učený profesor Hallier, „protože je moře dobrý vodič a blesk měl vlastně udeřit do něho.“ —

Nezdá se, že by se tu hřbitova příliš báli. Jedna z předních restaurací, Janssenova, odvírá se přímo na něj. A obyvatelé natahují přes hřbitov provazy a suší na nich pro zimu ryby: bachně, platýže a malé žraloky — „jsou velmi dobří, ti žraloci,“ prál nám Helgolandan, „tuční, dobře se na ně pije.“ V noci prý ty pověšené ryby světélkují — děsný dojem na hřbitově, ale lhal bych, kdybych řekl, že jsem to viděl.

V zahrádkách květou pěkné růže — opatřily Helgolandu příjímí „růžového ostrova“ — „pěstují se krásné fuksie a rezedy a rostou keře a stromy až po nízkou střechu, výš nesmějí, nedovolí tomu vítr. Přec jsou tu druhé slavné aleje helgolandské, světoznámé „Aleje bramborové“. Dva kroky široká, čtvrt hodiny dlouhá cestička vede tu od jižního k severnímu rohu ostrova, a zvláště když slunce zajde, může si tu unavený poutník zcela dobře oddechnout v stínu vysázených bramborů. Brambory se tu daří prý výborně, rok co rok bez hnojení, a výše zmíněný poutník, vida, jak se vesměs nechají zarůstat a zmořit hlozím a plevellem, snad se odváží na myšlenku, že by se línému Helgolandanu měla vlastně ruka přerazit. Pro pohodlí helgolandských pánů kluků stojí podél celých bramborových alejí asi osm dřevěných lavic, na nichž vykládají mořské ježky, hvězdy a lastury. Když nekoupíš, jsou doopravdy uraženi a povídají něco, co ten, kdo neumí „Hallunner snacken“, tj. helgolandsky mluvit, smí sobě vyložit třeba co nadávku. Ale na konci alejí, na severním konci, je zcela jen pro pohodlí obecnstva postaveno asi pět lavic. Zde sedí obecnstvo denně navečer a dívá se na západ slunce. Jednou by si mělo slunce vyslechnout ty nadávky, když se mu západ zrovna nějak nepovedl.

Když věčné slunce zapadá do věčného moře, rozzvučí se najednou líbezně veškerý vzduch. Kolem bramborových polí nalezá se tu totiž asi půldruhého sta ovcí, každá je na dva sáhy dlouhém provaze přivázána k roubíku a v obvodu tom smí se pást. Na čem se pase, nevypátral jsem vzdor nejbedlivějšímu studiu, neboť veškerá ta místa jsou jako břitvou oholena. Ovce ty jsou i v zimě pod širým nebem,

zima je tu mírna, sníh se nezadrží, jen ledový severní vítr pálí do kostí. Tu pak je slunce ovšem jejich nejlepší přítelkyní. A když vidí navečer — mimochodem řečeno dojí je pak hospodyně a trochu snad i přítom krmí —, že ta přítelkyně jejich klesá do vod, tu jim srdcem zachvěje nevýslovný, bájuplný bol, hlavu svou tesknou vyzdvihují k zlatým hvězdám a mečí — bečí — ale nač bych čtenáře rozplakal! Zároveň nahražují obecenstvu výborně večerní kuňkání žab, jichž na Helgolandu není.

Vůbec je na Helgolandu zvěřena chuda. Viděl jsem tu jen několik kuřat, sbírajících mořské pavoučky, pak hejna mušek, několik bílých motýlů, papírového draka, něco škvorů a asi tři prasata, krmená rybami, které jim jdou tak výtečně k duhu, že nejsilnější vypadalo až jako slabikář. Vysokou zvěř zastupuje několik vrabců, sídlících nahoře v kostelní střeše — Helgolandané jim proto říkají „kostelní pěnkavy“ — „Karkfinken“ (Kirchenfinken). Dříve tu bylo více dobytka, ale obyvatelstvo vzrostlo už na 2000 hlav a — „čím více lidí, tím méně dobytka“, zapsal jsem si do své zápisky. Koně neviděl Helgoland nikdy, mnohé Helgolandanky ani nevěří, že takové zvíře je. Proto napsal také poeta Aloys Wilhelm Schreiber nesmysl svou baladou Meister Oluf, kde bůh Odin přichází ku kováři na Helgoland, aby si tu dal podkovat koně. Krávu má prý pan „governor“ ve své stáji. Někteří tvrdí, že má dvě, a je o tom zajímavá učená hádka. Vlastně ještě neviděl nikdo z těch, kdož o Helgolandu psali, nějakou páně governorovu krávu na vlastní oči, jen profesor Hallier tvrdí, že prý jednou, když se zrovna v kostele modlil, zaslechl z venkova něco, co prý skutečně bylo jako kravské bučení.

III

Lázeňských hostů je na Helgolandu do roka, vlastně za krátkou letní sezónu — červenec, srpen, září —, skoro zrovna tolik, mnoho-li je tu usedlých obyvatelů; těchto je as

půltřetího, hostů as dva tisíce. Člověk se musí divit, že je obou tolik. Hostů by bylo víc a mohlo by na pustém ostrově být pak také obyvatelů, kteří skoro hlavně od hostů žijí, více, kdyby to Helgolandanům stálo za to, aby sobě hostů, totiž jich zábavy a pohodlí, trochu doopravdy všímali. Od tří let převzala vláda anglická mořské zdejší koupele do správy své a je teď alespoň v tom směru nějaký pořádek. Hlavní věc by mělo ovšem učinit obyvatelstvo samo. Ale on takový host pyšnému Helgolandanu za to nestojí, aby si ho blíže všimnul; copak je také takový, bůhvíodkud příšlý cizinec naproti němu, jenž prstem může ukázat, kde se zde narodil, a jenž ostrov v pyšném jazyku svém ani jinak nezve než vůbec „Země“*, tedy jaksi „Země všech zemí“! Nej-mírnější výraz, který má Helgolandan pro cizince, je „Tungharrows“; „Harrows“ znamená skřivana a „Tung“ je tolik co „Tang“, tedy sprostá mořská rostlina, řasa, která pro Helgolandana naprosto není k ničemu. A vskutku, když právě nekyne výdělek z převozu na dýnu nebo z plavby kolem ostrova, jde Helgolandan kolem hosta pyšně jako král. Hosté jsou poukázáni sami na sebe, což musí být celkem znamenitá zábava, neboť lékařské spisy tvrdí, že hypochondristé se tu vyléčí najisto.

Čímže se tedy hosté mezi sebou baví? Rejdištěm jich hlavním je Unterland čili „Dolejší země“ — pardon, ještě jsem o tom rumu, dole pod schody do trojhranu nasypaném, o domech na něm atd. ani šír se nezmínil.

Zpočátku byla těch domů dole jen jedna řada, přilípnutá zrovna ke skále. Příboj zarážel někdy asi dosti blízko k nim, neboť nejstarší domy ty mají co ochranu zvláštní své podezdění, Vorsetzen zvané. Později se rum hromadil a šířil, až mohlo na něm vzrůst zcela pěkné městečko. As 150 domů tu stojí dole, vesměs skoro jednopatrových. Rum jimi není zcela zastaven, před domy šíří se k moři, místy ještě přes padesát kroků široce, krásná obruba, lákavá procházka, zvláště zdravá a příjemná nohoum, samé úlomečky

* det Lunn = das Land.

skály a podobná nebroušená mosaika. Někde stojí v tom pro větší pohodlí obecnstva dřevěné kanapé, a vyjímá se as tak dobře, jako by se vyjímalo kanapé postavené na příklad do kamenných lomů za Strahovskou branou.

Dolejší ulice mají už zvláštní moderní jmena svá, ano pokrok je už tak značný, že jsou jmena ta napsána i na rozích, Siemens-Terrace, Victoria-Street, Prince of Wales-Street (ulice to hlavní, místy až tři kroky široká). Což ale Helgolandanu nevadí pranic, on říká té hlavní třídě pořád jen „Stean-acker“, Siemensově třídě pořád „de Bahn“ atd. Také jsou tu dole mimo slavné Aleje pomluvy ještě jiné aleje, ovšem zase bez stromů. Předně podél jižního břehu Aleje divadelní. Pak na východ Aleje zdravotní čili Jutland-Terrace; poslednější jmeno pochází od toho, že Jutsko je zrovna „naproti“, totiž — někde tam za mořem naproti. Konečně Aleje špagátové, kde pracovali dřív dva „paralelní“ provazníci. Ale provazníci jednoho dne svinuli aleje ty a natáhli je zas až dole, vedle Aleje divadelní. Slavná vláda koupila tedy as dvacet stromků, silných jako prst, a vysázela v posavadních „Špagátových“ skutečné aleje, pýchu Helgolandu. Stromy stojí tu druhý rok a jsou prý letos tenčí.

Konečně jsou zde dole některé důležité budovy. Předně pavilón (kavárna) a několik dobrých restaurací, mezi nimi obecný Konversationshaus, kde k table d'hôte zasedá denně přes 300 osob. Dále dům lázeňský, kde možno koupat se v teple a kde se kupují známky pro převoz a koupel na dýnu. Dále divadlo, dřevěné, to se rozumí. Pak, u Jižního rohu, mělké mořské lázně, jichž se užívá, když pro bouř nemožno ven na dýnu; voda zde je červenou hlínou zbarvena do ruda — „červené moře“, „račí polívka“ říkají posměšně lázním těm. Konečně je zde opravdovský pivovar. Díval jsem se na lákavý jeho výrobek oknem do hospody, kde se v sklenicích skvěl na stolech před helgolandskými plavci. Přiznám se k zbabělosti — neměl jsem kuráže, abych okusil výtečného toho moku.

Zábava lázeňského hosta je tedy asi následující:

Ráno o šesté hodině vstane a jede na dýnu — Halem říkají dýně. Malá půlhodinka cesty. Od přístavního můstku vpravo, k Aade čili jižnímu konci, jsou lázeňské budky (vozíky na dvou kolech) pro pány, vlevo, k Olhoevu čili konci severnímu, jsou pro dámy. Budky mužské dají se snadno přes úzký pískový jazyk převézt od východu na západ nebo naopak, dle toho, odkud příboj jde, takže je vlnobití vždy čilé, velká výhoda zdejších lázní. Po lázni se natáhne ctěný host do písku a obzírá bílou dýnu, modré nebe i vlnící se, zelené moře. Odtud je pohled na Helgoland nejpěknější. Skrovna je jen vzdálenost, ale stačí, aby lehýnký modravý závoj umírnil křiklavou rudost příkré skály. Ten rudý ostrov, ta bledá jeho dýna!

*Jak tichá mrtvola zde leží dýna,
a ostrov hledí v zkrváceném rouše
jak její vrah, upjatě dolů k ní —*

mohlo by se zvolat s Atterbomem. A byl Helgoland vrahem své dýny! Rozbitím Waalu rozkopal také hradbu její a v strachu pohlíží nyní k ní, když mu ji moře odnese, kdy ji pohltí i s tím pískovým pahrbkem uprostřed a i s tím tichým, malilinkým, poetickým hřbitůvkem na pahrbku, kde na několika nízkých, černých křížích bílou hrudkou stojí po dvou začátečních písmenách — hádej z nich jména těch znešťastnělých cizích námořníků, kteří tu byli mrtvi vytaženi z moře! — Trochu se sází živých plotů po pahrbku, trochu rákosové trávy do písku, ale písek lítá ve větru přece sem tam, mnohdy odnese celý povrch hřbitůvku a hroby jsou bez rovu. —

Avšak — nenechme ctěného hosta ležet v písku! Mořské vlny stále rostou. Dutě se valí hřebeny jich k dýně, pěna běží v dlouhých pruzích po nich, náhle se zelené vody překotí a pěna tryskne na obuv snilce. Ten vyskočí, aby ho příští vlna přibývajícího příboje nepokryla již celého. Snad se ještě trochu pozdrží, aby si sebral lesknoucích se, překrásných kamínků, které když uschnou, nestojí pak za nic.

Snad se projde ještě po „procházkách“ dýny, totiž po několika do písku položených prknech. Ale nejspíš má ctěný host už hlad a spěchá do kavárny na dýně, nebo zpět na Helgoland, aby hned dole zasedl do pavilónu.

V pavilónu už sedí lidé u všech skoro stolů. Dámy vyšívají nebo pletou něco tak pilně, jako by do lázní byly přišly jen kvůli „přicvikování“ nějaké punčochy. Která dáma teprv teď přichází z dýny a ještě nesnídala, vyhledává pečlivě místo, kde možno si sednout k nejbližším pánům zády, což prý znamená cudnost. Pánové pijí, jedí, kouří a nemyslí pranic.

A teď — dejme tomu, že je teď devět hodin ráno — má host šest hodin prázdno, až do tří odpůldne, kdy se obědvá. S těmi šesti hodinami může naložit jak chce. Obyčejně jdou hosté po snídani zase domů, vyspějí se zase trochu a pak se převlíkají do salónnějšího obleku. Ale to je trochu fádni. Dejme také tomu, že náš host je letory trochu živější, že ho mrzí jít za bílého dne spat. Velmi pěknou zábavou je tedy najmout si loďku s dvěma veslaři, proplout v „přístavě“ všemi kocábkami a houpajícími se ve vodě skříněmi (na chycené humry) a plout pak kolem ostrova. Krásný, zajímavý pohled zdola vzhůru je zvláště na západní straně, kde skalní stěna je rozervána. To trvá as dvě hodiny, nejdýl.

Pak zbývají ještě čtyry hodiny — totiž hned prvního dne, nebo dne následujícího nebude chtít host snad hned zase jezdit kolem. Také pro ten další prázdny čas lze sobě učinit program velmi zábavný.

Předně může host jít na hon, honební právo má zde každý. Jenže není žádné zvěře. Někdy přilítne mořský rácek dosti blízko, takže dvacet myslivců najednou si na něj vystřelí. Někdy prý se na severním, tak zvaném Tulením úskalí objeví nějaký posud nevyčpaný tuleň. Kdo se chce pak dát tam zahrabat na několik hodin do smradlavých mořských řas, kvůli „čekané“, může nabýt konečně příjemného přesvědčení, že tuleni se nejspíš již včera uzdalo odebrat se jinam.

Nebo může host chytat ryby.

Nebo může se zamilovat a chodit kolem „její“ oken. Zajisté že dámu svou překvapí, ona zívá, a on nahlídne takto nejsnadněji do jejího vnitra.

Nebo může hrát ještě s dvěma hosty preferanc, hru za pět grošů.

Nebo může jít k holiči a dát se holit; také vlasy si může dát ostříhat. Pak může jít do veřejné čítárny a přečíst si předvčerejší noviny. Načež může se zeptat sklepníka v Konversationshause, co je dnes k obědu, obejít pak dům a vedle oken u kuchyně trochu vonět. Pak může chytat Helgolandáky, vyptávat se jich na slovíčka a sepisovat si slovník fríské řeči.

Nebo může chodit ulicemi a obdivovat se krámům a všestrannosti obchodu; u kněhkupce na příklad prodávají také stříbrné a zlaté hodinky, klobouky, čepice, deštníky, cestovní vaky, pušky a patrony, cigára a cigareta, psací nástroje, karty, košťata a ještě jiné věci, což je nadmíru poučlivé.

Nebo může se projít všemi alejemi, každou, řekněm, na příklad desetkrát. A pak může jít k divadlu a přečíst si tu na trojích dveřích „Vstup se za dne zapovídá“. A konečně když už pranic nebude vědět, může vždycky ještě jít domů a vyspat se teprv teď.

Náhle ho vytrhne z dřímoty zvonec. Protivnějšího zvonce jsem ještě neslyšel, a mlátí sebou čtvrt hodiny! Volá do Konversationshausu k obědu. Lidé běží, co jim nohy stačí, nejspíš v nádeji, že zvonec dřív přestane.

Konečně sedíme a jíme. Velký sál, několik řad dlouhých tabul. Teď vidíme dobrou třetinu helgolandských hostí pohromadě. Bože — copak se skládá lidstvo už na čtyry pětiny z židů?!

Jednu příjemnost má Helgoland. Nejezdí tam vznešené panstvo a urozená šlechta. Není tu koní do parády, není kočárů — při převozu na dýnu by musili páni s prostým občanem snad do jedné kocábky — jakpak by k tomu přišli!

Po obědě je „černá káva“ v pavilónu. Pak po páté hodině je Aleje pomluv, přijede-li dnes parník. Pak je zas několik

hodin volno a možno pokračovat u sepisování fríského slovníku.

Navečer v Konversationshause od 8 do 10 hodin koncert, Beethoven, Spohr, Strauß, každého trochu. Nebo ples, uprostřed sálu pět trdlujících se židovek, kolem stěn na pohovkách dvě stě zevlujících, zívajících lidí. A v deset hodin konec všemu. Dobře tak, člověk jde rád spat, aby si odpočinul od dřímání.

Dříve tu byla ještě další zábava noční, herna s ruletem. Vlášda ji zrušila. „Velká chyba!“ pravil k nám jeden z občanů helgolandských, „neslo to obci hezky peněz, teď musím platit celý tolar daně!“

IV

Helgolandané jsou původu fríského. Tedy aristokraté lidstva, členové onoho kmene, jehož pramatkou byla ušlechtilá Frya, potomci oněch posud nedosti uznaných předků, kteří dle starofríského rukopisu Thet Oera Linda Bok dali vzdělanost Athénám a Tyru, Krétě a ostrovům jonickým, kteří zalidnili břehy posvátného Indu i zalehlé, bájně pobřeží peruánské. Ano, opakuju, *oněch* předků, z nichž sobě nadělali staří Helénové pak bohy své, neboť Minos kretenský byl Frís Minno, Minerva byla věglasna, súdna děva na Valcherách, vyučena věščbám Wr-Aldovým. Neptun byl srdnatý fríský lodník, jmenující se vlastně Neef Tunis, Apol byl představený čili „grevetmann“ v Ostflylandu, a jen podlounní kněží kmene Finda učinili z nich bohy, kvůli klamu. Proti tomu se nedá ani špetnout, stojí to v Thet Oera Linda Bok, psaném roku 558 před narozením Krista Pána čili 1645 let po zpropadení se kontinentu Atlantis, kteréž se přihodilo zrovna roku 2193 před Kr.

Odpusťte učenému tomu úvodu, ale jedná se mně o důkaz, že jsou-li Helgolandané pyšni, zvláště naproti cizincům, mají k tomu přece jisté právo! Vědomi sobě as nejsou svého klasického původu, nepodobá se. Ale pýcha je jim vrozena, také mezi sebou samými mají šlechtu a vedle té

teprv jen-tak-občany. Lavice kostelní na příklad jsou uzavřeny dvířky a všechna místa mají tabulky se zřetelným nápisem, kterýže člověk jedině si smí sem sednout. Dr. F. Zimmermann uvádí, že zámožnějších obyvatelů je tu asi 300, to jsou snad ti aristokraté. Od chudiny liší se hlavně tím, že kdežto chudí v zimě jedí jen brambory, chléb a sušené ryby, bohatí mají také trochu uzeniny v zásobě, ano i čerstvého masa pojídají. Toto jim přiváží za zimy parník jednou v týdnu, celou osminu vola pro 300 lidí na osm dní. Takto, když jdou na lov ryb nebo „ipp abb“* na hledání ústřic, mají šlechtici zrovna tak špinavou halenu a právě tak smradlavé boty jako ti neurození.

„Původně byl jen jeden jazyk a mohl také být jen jazyk jediný,“ — učí Linda Bok — „poněvadž je darem božím a co takový musí být dokonalý.“ Ten původní dokonalý jazyk byl tedy fríský. Helgolandané jím mezi sebou mluví, starší Helgolandanky jiného neumějí, ale takto se ho mnoho nedbá. Je jim vítán co hantýrka naproti cizím, ve škole své nechávají děti učit německy. Mnoho-li se děti ve škole vůbec naučí, na tom také nezáleží. „Vell vertiene maist en nicks verliese maist“ (mnoho nechť vyděláš a ničeho nechť neproděláš) je jejich novoročním přáním, a proto také i „vzdělanci“ mezi nimi — jak Hallier praví — kážou, že „jen když se dětem zůstaví peníze anebo dají pomůcky, aby si jich vydělaly,“ — velká vzdělanost že je při vydělávání peněz naprosto zbytečná.

Dosti je arci nápadno, že na anglickém území učí se ve škole německy, ne anglicky, že ze zdejších restaurací také vlaje síla německých trikolór atd. Ale Helgolandanům jaksi do toho nic není, že náleží k Anglicku. Je tu ovšem „governor“ anglický, ten však pochodí nejlíp, když sobě nevšimne praničeho; v čemž mu napomáhají výkonné jeho orgány, totiž tři námořníci, obstarávající signálová děla, a uniformovaný policajt, který roznáší lázeňské listy a pohlavkuje kluky. Plést se do něčeho nebylo by pro „governora“ dobře.

* za odboje.

Už se stalo, že se některý pletl, ale když je na příklad Helgolander povolán k soudu, přijde, jen když se mu líbí, a když je odsouzen k pokutě, neplatí ji nikdy, neboť se mu to nelíbí. Zavolali si na něho konstabla z Anglie, ale Helgolander mu natlouk a vidělo se, že bude líp, když půjde konstabl zase domů. Helgolander měl nad sebou už bůhvíkolik vlád, náležel už k nejrozmanitějším státům, a bylo mu to pořád jedno. On mohl, alespoň za dřívějších válečných poměrů, od příkré své skály zrovna hravě odrážet útok každý nový, ale ani ho nenapadlo! Mnozí z toho, jakož i z okolnosti, že mezi Helgolandany jen zřídka se strhne, soudí, že jsou zbabělci. Je pravda, hrdinných písní o „Olafu, Hakonu a Haraldu“ nemají, ale co kormidelníci a pilotové těší se zase pro odvahu a spolehlivost svou velmi dobré pověsti. Je v tom as zase jen čirý egoism, že je jim jedno, jde-li jejich vlast z ruky do ruky. Neboť každá vláda jim posud potvrdila všechna „dávná práva“ jich, také Anglie, obsadivši zcela tiše ostrov hned na počátku tohoto století. Co ta stará práva jsou, to se vlastně neví, nejsou psána ani povídána. Ostrovem vládne domácí rada, skládající se z několika obyvatelů; ta rada sama se doplňuje — aristokracie. Její úkolem je, aby hleděla dát tak asi každému za pravdu, alespoň aby nikoho nepoškodila v zájmech jeho hmotných. O krádežích netřeba jí soudit, dvéře se tu zavírají jen na kliku — kam by také ukradené věci zloděj odnesl! Spíš soudí o mrzutostech povstalých z opilství — 500 věder alkoholu přiveze se teď ročně Helgolanderům, často pro „střídmost“ velebeným! Každý člen rady dostává od obce 460 marek ročně platu, předseda k tomu ještě nějaký přídavek od Anglie. Z toho ovšem nemůže být žádný pan radní živ, musí ryby lovit a sušit, humry hledat a prodávat, hosti vozit a lodě pilotovat jak každý jiný. Dosti těžký a dosti chudý život mají Helgolanderé. Jen když se nějaká loď s nákladem u ostrova troskotá, rozšíří se jim srdce — i svědomí. Ještě před několika lety bylo tu obyčejem, že farář v kostele se veřejně modlil, aby „bůh ráčil požehnat břehu“. Když jedeš kolem ostrova, zasměješ se mimovolně,

jak ohnivě ti kormidlující Helgolandčan vypravuje co hlavní věc, kdeže kdy se tu troskotala nějaká loď. „Tadyhle se rozbil parník před několika lety. Nákladem na něm bylo malaga a pomoranče, to jsme si pochutnali — nu ano, co se dá do huby, to není žádný hřích.“

Vzdor namáhavé práci vidíš zde přece sílu starých lidí, tlustých ale velmi málo. Mužští jsou vesměs silní, složití. Ženské jsou trochu bledy. Také jsou ploskoňadry, což pochází od toho, že musí nosit těžké náklady na ramenou a zádech, čímž trpí vývoj prs. U starých ženštin jsou ještě zbytky národního kroje, červená sukně se světle žlutou, širokou obrubou, bílá šněrovačka, sedlový klobouk se svislými, stinnými cípy — dle obrazů dřív nosily na hlavě bílý, jako turban svinutý šátek. Mladší jsou modernisovány. Skoro všechny honosí se krásnými plavými vlasy. Že prý si děvčata svá Helgolandčané přísně střeží. Dříve když někdo z lázeňských hostů k některé se přitočil a sňatek jí sliboval, nepustili prý ho už z ostrova, dokud slovu nedostál. Teď jsou as liberálnější. Vnitřní boj takové Helgolandčanky nadchnul německého spisovatele Ignáce Huba až k romanci. Veronika se jmenuje holka v romanci té a má dva nápadníky, jednoho zdejšího, druhého cizého bohatého. Už ten zdejší strachy nějak bledne, ale ona se náhle rozhodla —

*und ihrer Stimm' Harmonika
erklingen läßt Veronika:*

„Hier will ich lieben und sterben!“